

УМЕСТО УВОДНИКА

После учесталих приговора да се Црква бави политиком, а с обзиром на трагичне догађаје који се дешавају у нашој земљи, мало по мало наметнула се дилема како код црквених људи, тако и код оних који то нису, да ли Црква треба да учествује у догађајима који се збивају код нас или не? Ово питање је утолико важно, зато што су црквени људи истовремено и поданици државе која својом силом претендује да над њима има апсолутну власт, те се они често и мимо своје воље морају покоравати и служити за остварење њених циљева. Поред овога не треба заборавити ни то да је данашњи човек, па и онај у Цркви, истовремено упућен на различите димензије живота као што су: љубав према својим ближњима, етички принципи, осећање дужности према држави и нацији којој припада, који му налажу да узме учешћа у догађајима свога времена. Међутим, као члан Цркве свестан је да се у одбрану својих ближњих, па и себе самог, не могу користити сва средства. Све ово ствара проблем код човека на који није ни мало лако одговорити. Међутим, да би се колико-толико приближили одговору на ово питање, чини нам се да је неопходно да почнемо са анализом времена и догађаја уопште, а затим да покушамо да одговоримо на питање: ко је тај што иницира догађаје било какви да су они, позитивни или негативни, и зашто то чини.

Свако време, независно од тога каквим је догађајима обележено може се окарактерисати као тешко. И то не само због тога што гажурни догађаји чине тешким, већ због самог начина на који време постоји. Уопштено речено, постојање времена није ништа друго до рођење и конкретно постојање бића у његовим одређеним облицима, дакле догађање, догађај, али је истовремено и почетак онога што називамо распадањем, смрћу конкретних бића. Дакле, време је, истовремено, и неопходно за постојање свега па и човека, и њихов непријатељ. Без постојања времена нема живота овом створеном свету, управо зато што је створен те се због тога време појављује као

његов конститутивни елеменат постојања, али и елеменат који ту твар негира, чини је пролазном. Једном речју, време је Хронос, који прождире своју децу, тј. самог себе и тако постоји.

Али, док је у природи овај процес мање-више прихватљив, у оквиру људског битисања и живота овакво постојање времена се доживљава као непрекидна смрт, и као такво неприхватљиво је за човека. Зато је свако време по себи непријатељ човековој личности. Оно, по садашњем свом начину постојања, тј. по својој димензији која раздваја и рашчлањује сва бића између себе и свако биће понаособ, стоји као препрека ка остварењу тежње човека да постоји као вечна и непоновљива личност.

Међутим, иако читава природа постоји непрестано разједана временом, а на тај исти начин и даје утисак да се живот непрестано обнавља и расте, таквог стања је једино свестан човек. У таквој реалности постојања, покушавајући да својој личности обезбеди непролазни идентитет а самим тим и време учини непролазним, човек иницира такве догађаје који му се често враћају као бумеранг, и будући да не успева да својим силама и догађајима оствари то чему тежи, ти исти догађаји му се појављују као страшна неман која га прождире. На овом проблему је управо засновано богословско виђење света и историје.

Стога, иако су разни историјски догађаји много пута до сад оцењивани и оцењени, што ће свакако бити случај и са нашим данашњим збивањима, свима њима, по мом мишљењу, недостаје једна теолошка процена. Она није занемарљива ако желимо да разумемо саму суштину догађања и догађаја, како оних које карактеришемо као позитивне, прогресивне, тако и оне негативне, као што је то нпр. рат и разумемо и саму делатност Цркве и њен став у односу на њих. Зато, оно што ће нас занимати у овом чланку, није политичка и социјална оцена догађаја који се код нас збивају у последње време, нити анализа да ли су они могли да буду избегнути или не. Тиме ће се бавити, као и досад историчари и политичари. Оно што нас занима то је једна теолошка процена саме суштине догађања а затим и наших догађаја. То ће бити пре свега, један теолошки осврт на историју. У том контексту покушаћемо да одговоримо на, по нашем мишљењу све присутније, питање и дилему: Да ли Црква треба да се бави проблемима који су тренутно код нас доминантни, као што је проблем рата и стварање нових државних граница, као и промена система и, штавише, да учествује у њима или не?

Да кренемо, дакле, са свељудским проблемом који је увек иницирао разне догађаје, како оне „прогресивне“, тако и оне „назадне“, ра-

зарајуће. Шта је то у човеку што га тера да дела, ради и на тај начин од своје околине и од света као режима прави догађаје и догађања?

Један општи одговор који се често чује међу људима, а који је у суштини тачан, јесте тежња за животом. Тежња за животом је, у ствари, основна покретачка снага која од света као режима, тј. од устаљеног природног поретка ствара догађаје. Међутим, колико год нам се чини да смо тачно одговорили на постављено питање, оно што је суштинско у томе није још ни дотакнуто а немоли исцрпљено. Јер, тежња за животом као наставком врсте присутна је у читавој природи и у биљном и животињском царству, па опет не ствара никакве историјске догађаје. Макар не онакве како о историјским догађајима говори историографија, догађаје које ствара и иницира човек. А то су такве врсте збивања која стварају оно што називамо цивилизацијом и културом, које на крају чине идентитет човека а затим и идентитет једне нације или групе људи. Те врсте догађаја не примећујемо да постоје код иједне друге врсте до само у људској врсти. Шта је, дакле, то што човека чини различитим од других живих бића и на тај начин му даје право да он једино „твори“, ствара историју?

Оно што се често до сад наводило као битно обележје човека, које га двоји од других живих бића на земљи, а то је разум, недовољно је убедљиво, тим пре ако се дубље анализирају човекови поступци и догађаји. Они више указују на то да њих твори неко биће које не барата баш разумом и логиком као најважнијом својом карактеристиком. Преби се могло рећи да је оно што творе „неразумна“ бића, тј. животиње далеко разумније од онога што често људи раде. Ова констатација није нимало иронична. Ради се, заиста, о суштинском обележју човека, а то је слобода која се сама по својој суштини не може уклопити у природни, логички и разумни ток живота и зато су догађаји које она иницира често неразумни, и на жалост, често страшни и трагични. Слобода је дакле, та која од природног тока ствари и живота ствара догађаје и зато су они по својој суштини „неприродни“, нелогични. Међутим, било би и сувише неозбиљно када бисмо у дефиницији човекове слободе овде стали. Човек није слободно биће, тј. човек, зато што својом слободом ремети природни ток живота, или не дај Боже што иницира и чини тако одвратне и страшне ствари као што је рат, показујући тако да је заиста слободан. Преби се могло рећи да човек у овим страшним догађајима пројављује своје неслагање са природним начином постојања, који нужно завршава у смрти, и изражава своју тежњу за апсолутном слободом која подразумева вечно постојање њега као личности, али на погрешан начин. Међутим, то апсолутно не умањује ову чињеницу да се човек

не мири са природним током постојања, већ тежи да буде апсолутно слободна и бесмртна личност. То, управо показују сви догађаји иза којих стоји човек. Јер они, било какви да су, носе печат његове личности каквом он себе гради и какав жели да постане, и он и свет око њега. И још, свему ономе што гради покушава да да једну вечну димензију и на први поглед као да заборавља на смрт и на пролазност, а у ствари, тиме показује да жели управо од ње да се осигура. Зато је и тачна констатација да се циљ увек распознаје по методима и начину на који се остварује.

Међутим, тежња за вечним постојањем човека као личности, или као апсолутно слободног бића, лежи у њему и као најузвишеније његово обележје, као икона Божија у њему, и као залог и захтев да се оствари и зато човек, чак и несвесно, сваким својим покретом то пројављује и ка томе тежи. Али, зависно од сазнања и убеђења шта је то чему се тежи и на који начин се то остварује, имамо различите догађаје, религије, културе и цивилизације. Ове се управо на овој основи и разликују између себе, а самим тим често доводе и до сукоба и неслагања, како међу појединцима тако и међу нацијама и групама људи. И што је тај захтев присутнији и што су људи, који његовом остварењу теже, убеђенији да се то једино на овај или онај начин може постићи, сукоби су неизбежнији и тежи.

Кроз историју људског рода доминантан начин којим се покушавало да се овај захтев човека оствари био је удруживање људи у државе ради ослобођења од других групација и од Бога, мислећи да ће својом независношћу од других а пре свега од Бога постати апсолутно слободни, богови. И што су државе биле веће и бројније, моћније, дакле, тај циљ је изгледао остварљивији. Пример за то је прва Вавилонска кула коју су људи градили управо са тежњом да постану бесмртни, богови кроз независност у односу на Бога и кроз осигурање од природних токова који су им по својој суштини непријатељи. Овај модел и начин којим људи мисле да ће остварити своју тежњу за вечним постојањем, иако то до сад нису успели, није ни нестао нити се умногоме променио. Још увек је доминантан, упркос различитим формама у којима живи, било да се оне називају јединство у економским интересима, било пак, да се ради о научним пројектима и достигнућима која ће донети читавом људском роду благостање, или пак, о рату који је насилни покушај да се једној заједници наметне модел који је једино „спасавајући“ од стране друге, или да се уништењем другог оствари своје вечно постојање и идентитет. Они увек имају за крајњи циљ вечно постојање кроз осамостаљење од других људи и од Бога, као и кроз доминацију над другима. Зато су, не ретко, различити државни модели, поред агресија и доминације

над другима као и прокламованог циља ослобођења од других држава имали за циљ и ослобођење од Бога који је по њиховом мишљењу највећа препрека остварењу човека као апсолутног бића. И то се чинило методама, некад насилним а некад прикривеним „просветитељским“ и „напредним“. И оваквих догађаја је одувек било у историји и они ће увек постојати до краја века, док постоји човек и док је он угрожен смрћу и док ослобођење од ње тражи мимо Бога, тј. Цркве, управо зато што је тежња за бесмртношћу и за слободом једнака томе што се назива човеком и животом. Зато ће држава и догађаја које оне иницирају, а за постизање апсолутне слободе, бити упркос свим покушајима да се новим моделима живота човек убеди да је смрт природни процес, и да Бога и вечног живота нема. Чак и тада, када државе достигну тако савршен развојни ступањ да људи у њима имају сва задовољства која захеле (као што је то случај са појединим данашњим државама), биће сукоба и оне ће силом прилика да пропадну зато што човек тражи остварење себе као личности и своје вечно трајање и не задовољава га благостање и престиж нације као ни наставак врсте и сва тренутна задовољства, а то је једино што може држава да осигура ма колико била савршена, јер их загорчава помисао на смрт. Она тера човека да квари све постојеће моделе држава и да тражи нове управо ради ослобођења од смрти. Међутим, запитаће се неко да ли овај свет може да постоји без држава и ако може, шта је њена алтернатива.

Одговор би био, ма колико парадоксално звучало, позитиван — да је једина алтернатива свих држава Црква. Међутим, то никако не треба разумети у том смислу да Црква може на силу да сад и овде замени државу поставши сама државом. Напротив, то би било мање-више исто што и држава само под другим именом. Црква је алтернатива свакој другој држави у њеном есхатолошком остварењу. Јер, ако признамо да је основни људски проблем то што смо горе навели, а од њега произлазе и сви други проблеми којих не би било без проблема смрти, тада је јасно да ако алтернативе овоме што се догађа од постања света до данас има, тада то може да буде једино Црква. Она је, штавише, и сада многима једина држава и једино царство које нема алтернативе, али под условом да се Црква правилно схвати, тј. да се схвати онако како њу пројављује Православље. Како и на који начин?

Хришћанска Црква која је утемељена на Христу и његовом васкрсењу из мртвих као историјском догађају а који је откривење Бога невидљивога, такође полази од ове свељудске проблематике: тежње човека да постоји вечно. Зато је Црква често називана именима која су мимо Христа, тј. мимо Цркве коришћена за оне институције које

су, макар и лажно, давале утисак да могу ослободити од смрти и осигурати вечни живот. Тако, нпр. она се назива „државом Божијом“, „новим Израиљем“, „мајком“, „домом Божијим“, „нацијом Божијом“ итд. Међутим, то су били само симболи и имена којима се хтело да прикаже оно што је једина реалност и суштина Цркве. А то је њена реалност у будућем, наступајућем времену и као вечно постојање човека као личности и свега што сад постоји, а што смрт угрожава. Разлика је у томе што се Црква није уздала у остварење овог циља нити због множине својих чланова, нити због моћног наоружања као држава, нити због природног ослоњања који често даје породица и људска величина. Њена нада и уздање је био догађај васкрсења Исуса Христа из мртвих у време Понтија Пилата. Јер, Христос је као начелник Цркве као заједнице својим васкрсењем из мртвих постао „залог“ Божијег обећања да ће Бог Духом својим васкрснути у последњи дан све који имају заједницу са Њим кроз Исуса Христа. Дакле, то што Цркву чини различитом од свих других институција и удружења, јесте њено оснивање на личности Христовој и догађају његовог васкрсења.

Међутим, поред овог, Црква се разликује од сваке државе и по томе на који начин учествује сад и овде у свету у том последњем догађају и реалности, а која је наговештена васкрсењем Христовим. То је начин живота људи којим они у историји пројављују то што ће доћи, али не само, нити пре свега, психолошки, већ свим сегментима онога што називамо живот. Ту је укључен читав свет и све оно што гради једну људску личност, изузев греха и онога што храни смрт и што даје лажну представу човеку да осигурава вечно постојање његове личности. И то, пре свега, кроз заједницу са Христом у Св. Литургији а кроз њу и у њој, и са свима онима који су такође у заједници са Њим, односећи се према њима као према прослављенима и онима над којима не влада више смрт и распаљивост. Црква је, једном речју, заједница светих или синова Божијих које таквима чини Бог Духом Светим у Христу. То чињење ће своју пуноћу достићи у будућем Царству. У овом се и састоји суштина Цркве која нуди остварење оне помињане тежње за бесмртношћу, али сада на један сасвим другачији начин, супротан свакој држави ма колико она праведна и добра била, на начин без сукоба и рата. То је стога што то спасење у Цркви не даје једна група људи, без обзира колико бројна и моћна била, већ сам Бог.

Међутим, то не значи да у Цркви не постоји ама баш никакав сукоб и да се у њој ово може остварити без борбе. Напротив! Чињеница да је Црква заједница људи са Христом и међу собом утврђена на слободи и да једино слободно може да постоји, сама собом оставља

простора и за оно што називамо зло. Али свако то зло, а то значи начин живота људи који није утемељен на последњој реалности света коју Црква очекује и пројављује, искључује само себе из Цркве, што значи из живота и постојања, или га пак Црква одсеца и одстрањује од себе. То зло даје утисак да после тога постоји и мимо Цркве, али то је само феномен који нема реалне ипостаси будући да не учествује у Цркви и зато неће учествовати у последњој реалности света.

С друге стране, Црква као једино место спасења, зато што је она тај исти Христос васкрсли „јуче, данас и у векове векова“, сама по себи дели свет на онај који је у Цркви и на свет изван Цркве кога позива да се у њу учлани и постане Црква. Међутим, за разлику од других заједница, она то учлањење оставља слободи људи, рекао бих безусловној слободи, тим пре што је спасење у које се неко учлањује за Цркву догађај будућности. Дакле, човек једино својом слободном вољом може постати учесник будућег Вечног живота који долази, а кога као икону пројављује Црква сад и овде. На такав корак га не приморава чак ни само спасење, будући да још не постоји у свој својој реалности. Али оно што је важно и карактеристично за Православну цркву то је да је читав свет, све што је створено од Бога, позвано да уђе у Цркву и има места у Царству Божијем. Грех и зло за православно хришћанско схватање није биће по себи које постоји независно од других бића. Зло је управо неулазак у Цркву, и оно се може превазићи једино слободним сједињењем са Богом. У противном остаје изван живота, и зато је и окарактерисано од стране свјетих отаца (нпр. Св. Григорије Ниски) као оно које нема суштине бића, и као оно чије је биће у ствари небиће, будући да је Бог једино Биће и у њему је једино живот. Због тога, Црква не гледа на спољни свет као на непријатељски и зао по себи и зато не ратује против њега. Али и све оно што остане изван Цркве биће изгубљено за вечни живот, а при том то неће бити никакав губитак за Цркву нити њена трагедија. (Црква је због тога одувек била поред места спасења и суд свету.) То, због тога што Црква као заједница људи и света не зависи у свом постојању од спољњег света који је изван ње, ма колико се то чинило супротним, већ од Господа Исуса Христа, то показује и делатност Цркве *ad extra* која је увек, или би то требало да чини увек, усредсређена на то да спољни свет уведе у Цркву и тако га спаси, али не по сваку цену (доказ за ово је схватање прве Цркве да се њена суштина не састоји у такозваном мисионарству како је то схватала Западна црква, већ у Литургијском сабрању).

Оваквим начином постојања Црква не оставља простора никаквој држави за другачије уређење света, а ако држава то и чини, чини

силом и на уштрб Цркве, тј. у крајњој линији на своју штету, и то на штету која се тиче вечног постојања или непостојања за све оне који су изван Цркве. Ово је свакако неубедљиво уколико се живот посматра само из историјске перспективе, а пошто је она, на жалост, данас преовлађујућа, често заводи и црквене људе.

Међутим, запитаће се неко шта је тада са поделом света на материјални и духовни и на добар и грешан, која се често помиње и у самим теолошким, црквеним круговима, а на којој основи је и дошло до подела сфера између Цркве и државе и делатности Цркве и делатности државе, па отуда и мишљење да Црква не треба да се бави „политиком“. С друге стране, да ли Црква треба да се бори против зла и ако треба на који начин то треба чинити?

Требало би истаћи, макар у кратким цртама, структуру Цркве како бисмо могли донекле да пратимо и разумемо њену делатност а и оно што ће следити као одговор на ова горе постављена питања, тим пре, што је појам о Цркви који и даје повода да се постави једно овакво питање базиран на теологији Блаженог Августина, и данас доминантне Западне концепције Еклесиологије. Августиновска теолошка мисао која је битно определила схватање Цркве и духовног живота на Западу, поделила је свет на духовни и материјални, односно на „свет“ и грешан и тако поделила свет на Цркву и државу. А будући да августиновски утицај постоји и на Истоку међу православним светом, учење источних отаца о овом проблему прилично је замагљено. Православна црква, наиме, никад није делила овај једини и зато недељиви свет на духовни и материјални у том смислу да сваки може да постоји независно од другог. Поготову није била заговорник идеје да је материјални свет и свет историје грешан по себи и зато недостојан вечног постојања. Напротив! Спасење је за православље увек подразумевало спасење и вечни живот свега створеног али једино у заједници са Богом кроз Христа. И баш због тога, Православна црква се никад није слагала са поделом света на интересне сфере: своју — духовну и државну — материјално-историјску ограничивши стриктно свакој њено поље рада без могућности да се једна другој мешају у ресор, а да при том не изгубе свој идентитет. Црква је одувек тежила да спасе целокупни свет на тај начин што би га организовала и поставила на божанске основе постојања, на један други начин него што то чини, прво, природа по себи а друго ма који државни систем.

Поред овог, за православне неприхватљивог, августиновског дељења света на духовну и материјалну сферу постоји још једно, за православне, такође неприхватљиво, схватање Цркве. Реч је о поимању Цркве као идеје и апстрактног скупа врлина и свега што је „до-

бро“, као и тога да Црква живи у психолошким сферама људског живота, што је од Цркве створило неку врсту државе и то кроз организацију и њено утемељење искључиво на историји (нпр. папа због тога себе сматра и државним, светским поглаварем). Дакле, западна хришћанска Црква је у својој организацији и животу искључиво била постављена на принципима светског поретка, док је то „божанско“ у њој било психолошке природе, човеково осећање и разум. (Стога је важно било ко шта осећа, а не шта ради и како живи.)

Насупрот оваквом схватању Цркве, православна еклисиологија је одувек поистовећивала Цркву са конкретним начином живота људи који су на једном одређеном месту у Евхаристијском сабрању себе изражавали као такву. Црква није никад била апстрактна идеја и скуп врлина које сваки човек ако жели усвоји и испуњава и тако постоји као хришћанин. Она је била конкретна „општина“ управљана од стране епископа са посебним начином живота и зато је кроз историју увек гоњена и њени чланови су зато убијани од стране свакојакних држава. Међутим, ова конкретност Цркве и њена везаност за једно одређено место (у почетку су то били градови, нпр. Коринт, Рим, Јерусалим), касније је дала повода да се она и на Истоку покуша поистоветити са државом и државним границама, односно нацијама. У чему је била ова забуна, која до данас живи у многим, па и „богословским“ главама?

Како Црква постоји увек и једино на одређеном простору и у конкретном времену, то је навело многе на погрешне закључке да и она сама настоји на границама и као таква постоји као неуспела имитација државе. Она се због истих ових разлога често тумачи као чувар националних и „духовних“ тековина једног народа које у сваком конкретном времену брани на подесан начин. Томе је умногоме допринео и један конкретан историјски период аутокефализације помесних Цркава која је схваћена у смислу самосталне и националне државе. Уз то је код нас постојала често и подударност црквених граница са границама новонасталих држава, те се Црква лако поистовећивала са државом и нацијом. Отуда је августиновска „теолошка“ поставка око поделе света и интересних сфера Цркве и државе нашла плодно тло да се у таквим државама коначно утемељи схватање да су Црква и држава два стуба на којим почива нација; једна се брине за духовно а друга за материјално стање те нације.

Оног тренутка када су Црква и држава у комунистичким режимима постале одвојене појавио се и проблем и сукоб око тога шта је то што припада Цркви а шта држави. И будући да је држава била силнија, као и због њене отворене претње и прогонства Цркве, које се често завршавало физичком ликвидацијом њених чланова, Црква је

почела да се тумачи једино и искључиво у августиновским психолошким оквирима: веровати у Бога и бити чланом Цркве значило је, не бринути се за целокупни свет и не борити се да он уђе у Цркву пројављујући ову својим животом и јавним евхаристијским сабрањем, као и не служити јој макар и по цену свога живота, већ само психолошки осећати себе хришћанином и имати психолошку и мисаону заједницу са Богом. То је преместило Цркву у сферу апстрактног, па су и њени чланови били не више реални црквени људи већ умишљени, често имајући једино национални идентитет за мерило своје припадности хришћанској Цркви.

У периоду пропадања комунизма, када овај није више био довољно јак да гони цркву, поново је оживело схватање код многих људи да су Црква и држава једно те исто. Народне несреће које су често биле последице погрешно вођене државне политике тумачене су сада као казна Божија којом Бог кажњава народ и Цркву!? То је умногоме утицало како на отупљење оштрице народног гнева против државне власти тако и на погрешна схватања да Бог кажњава Цркву (што је несхватљиво ако је она Његов Син Јединородни), а из тога се појавило и погрешно тумачење Цркве као скупа грешних људи. Отуда се народни револт против власти јављао, сад по тумачењу власти, као бунт против Бога и Цркве.

Међутим, заборавили смо да су овакве тезе неодрживе и да је конкретност Цркве њена суштина, иако то не значи да је она ограничена и да остали простор до кога не досеже препушта неком другом, нпр. држави. Реално спасење претпоставља Бога спаситеља као конкретну личност са којом се може и мора имати реална заједница, а ова је једино могућа ако је Црква конкретна заједница. А ова је васкрсли Господ Исус Христос који је после свог васкрсења и вазнесења на небо остао присутан на земљи у лицу епископа кроз конкретну црквену заједницу, Цркву. Стога и јединство са Њим од тад нужно претпоставља јединство са конкретним члановима Цркве почевши од епископа па све до последњег члана.

Међутим, те административне границе сваке епископије, будући да Црква постоји у категоријама времена и простора који још делају као разједињавајући фактори, нису представљали опасност да од Једне Цркве учине многе и на тај начин битно поремете богословску поставку да је Црква једна и недељива, као што су то мислили поједини богослови па да се због тога она мора сматрати апстрактном да би се на тај начин очувала њена светост и јединство као што је то случај на Западу. Све поделе Цркве престају да постоје у литургијском сабрању црквене заједнице и Црква се тамо показује не само као једна и недељива, већ и као будуће Царство Божије где нема

„Грка и Јеврејина, Скита и дошљака“ већ су сви једно у Христу. С друге стране, ово јединство не укида битна обележја и посебан и јединствени идентитет сваке личности, па и сваке нације по себи која је укључена у конкретну помесну Цркву. Црква, да није тако, не би могла да буде место спасења јер спасење подразумева спасење као очување личног идентитета. Такође, ни двојење Цркве од света, а што се чини да њена конкретност повлачи за собом, не укида максималну борбу Цркве да свет постане Црква и да на тај начин вечно постоји, јер то двојење није по суштини него по њиховом начину постојања.

Друго питање које такође тражи одговор, а одговор може бити тачан једино ако осликава суштину Цркве, је да ли Црква треба да се бори против зла и непријатеља и на који начин?

Свакако да је одбрана Цркве од зла и непријатеља неопходна и тиче се њене суштине. Као једино место спасења она треба да остане чиста, као што је то увек била, од сваког зла и греха. Међутим, чињеница да Црква постоји као Једна Света, дакле без греха и зла, не зато што су њени чланови свети, већ захваљујући личности Христовој, својој глави, искључује сваку светост и безгрешност њених чланова по себи. Они су као чланови Цркве свети и безгрешни по начину постојања саме Цркве која је у личности Христовој окренута ка Богу Оцу и тој последњој реалности вечнога живота коју Бог Отац даје посредством Духа свога а из љубави према Сину Исусу Христу, а то је у пракси Св. Литургија. То подразумева да је одбрана Цркве у Божијој власти. Али то не значи пасивност и беживотност њених чланова. Напротив! Чланови Цркве су свети, ако ово пројављују и сведоче и бране. Стога, суштина црквене борбе против зла и греха који није ништа друго до смрт, је настојање Цркве да свет уђе у Цркву, у јединство са Христом, и да тако смрт буде побеђена животом. То подразумева, као што смо већ горе напоменули, један посебан начин живота који значи слободно оснивање своје личности и своје избављење од смрти на Богу и будућем веку. То даље подразумева борбу против зла сведочењем Цркве да једино Бог може победити смрт = зло, а не искорењивање зла злим, јер зло добра донети не може. И ово су заиста чланови Цркве упражњавали кроз векове па су зато у Цркви највећи борци и „ратници“ за истину и правду и живот и слободу били мученици, исповедници. И страдање Христово за спасење људи има тај смисао, као што то исто значе и речи да „нико нема од ове љубави веће до ако положи живот свој за ближње“. Други начин одбране Цркве од зла Црква не познаје, или бар нама није познат.

Поред тога, за сведочење и мучеништво се одувек у Цркви сматрало и то што су њени чланови увек дизали свој глас, пре свега против оних који су хтели да на другачији начин уреде свет у њој, а затим и против сваког онемогућавања људи да уђу у Цркву, почевши од разних врста забрана па све до убиства које је заувек онемогућење неког да постане учесником вечног постојања. Црква је то чинила поштујући слободу и стално се надајући да ће људи сами то зажелети, јер заиста другог пута да се зло победи осим овога нема, пошто је вечни живот израз једино слободе личности и њеног слободног јединства са Христом у Цркви.

Међутим, увек је у Цркви било и оних који су нестрпљиво, уместо Господа Бога хтели да остваре рај на земљи и то често методама које су, иако од стране држава дозвољаване, непризнате од Цркве, и зато се таквих „бораца“ Црква „не сећа“ (а црквено сећање је једино литургијско). Ово је парадоксално и често „разумног човека“ доводи до очајања и смушености. Зато он, не ретко, покушава да промени овај начин одбране Цркве од зла, али без успеха пошто би тиме пре била укинута Црква него што би се ишта променило у односу на свељудског непријатеља — смрт, коју може једино Бог победити и то у Цркви и кроз Цркву.

Но, превиђање ове разлике између Цркве и света која се огледа у начину постојања, уосталом исти је то свет по својој суштини и онај који се налази у Цркви и који је изван ње, такође доводи до различитих погрешних закључака о одбрани Цркве од зла у свету. Дакле, не само да тешкоће и смушеност код појединих чланова Цркве кад је у питању њена улога у свету, проистичу из прихватања поделе света на „духовни“ и „материјални“, већ оне проистичу и из неразликовања овога што смо управо истакли. Разликовање начина постојања света у Цркви од онога који постоји изван ње на други начин, а не поменута подела, основ је на којем је увек почивала делатност Цркве у свету. Због тога се Црква никада није поистовећивала са светом (јер су им начини постојања различити), као што се никада није ни одвајала од њега (јер им је суштина иста). Увек је, међутим, тежила да свет постоји на црквени начин, и тога Црква не би смела да се одрекне по цену било какве претње било које државе.

ЗАКЉУЧАК:

Дакле, из овог нашег излагања јасан је закључак да за цркву не постоји никаква алтернатива која би, произишла из било које поделе света, ограничавала Цркву и одређивала јој оно што она „може“

или „не може“ да ради. Јер, делатност Цркве је увек настојање да се она пројави свету као начин његовог спасења од смрти и пропадљивости као и да свет уведе у Цркву. Зато је Црква ван сваке дилеме о томе да ли треба или не треба да се стара о свету и да се бави „политиком“.

Међутим, западна теологија својом поделом света на духовни и материјални, колико год тежила да Цркву одвоји од овога века проглашавајући за духовно не начин постојања људи и света који се разликује од природног и сваког државног, већ оно психолошко, поистоветила је Цркву са државом. Отуда и средства којим се Црква бранила од зла и греха, нису могла да буду друга до Крсташки ратови и инквизиција. То се оправдавало и тиме да циљ оправдава средство, или да се зло може једино победити злим. Дакле, поистоветивши Цркву са државом поистоветили смо одбрану Цркве са одбраном државе и будући да смо постали само хуманисти а престали да будемо хришћани, остајући при том да Цркву треба бранити, остао је једино проблем око тога којим „оружјем“. Још ако се томе дода и „етичко“, односно хуманистичко схватање рата као агресивног или одбрамбеног, што ће рећи лошег или доброг, „прљавог“ или „чистог“, дилеме скоро да нема око тога да ли је и рат дозвољен у одбрани виших и највиших циљева и добра. Не бих хтео много да говорим о томе да је рат, као средство за постизање неких виших циљева, често националних, који користи људе за то, а од којих нема никаквог вишег циља, било одбрамбени било агресорски, неприхватљив и неоправдан ни са људског становишта а камоли Црквеног. Јер, која мајка се може сложити и утешити објашњењем да њен син треба да погине зарад виших националних и не знам којих других циљева, или ако је погинуо да је његова смрт била оправдана жртва за „боље сутра“ будућих генерација?

Можда ће ова оцена односа Цркве са светом звучати нереално и помало пацифистички неуверљиво за оне који другачије мисле, али онда нека они ово схвате као позив за наставак разговора о томе како схватамо Цркву и шта она за нас, пре свега „такозване богослове“ значи, како би на тај начин могли да и другима који то нису схватили објасне шта је то Црква и у чему се она разликује од толиких државних модела и хуманих организација.